

Människohandel för sexuella och andra ändamål

Lägesrapport 24

Informationsklass Öppen

Polismyndighetens rapport för 2022

Utgivare: Polismyndigheten, 106 75 Stockholm
Diarienummer: A576.461/2023, Saknr: 429
Omslagsfoto: Polismyndigheten
Upplaga: Intrapolis

Innehållsförteckning

1	Uppdraget	5
2	Omfattningen av människohandel	6
2.1	Påverkansfaktorer	6
2.1.1	Digitala arenan	7
2.1.2	Ökat våld.....	9
2.1.3	Omfördelning av resurser	9
2.2	Omfattningen av människohandel i Sverige.....	10
2.2.1	Utvecklingen över tid.....	12
2.2.2	Anmälda brott enligt BRÅ.....	13
2.3	Människohandel för sexuella ändamål	14
2.4	Tvångsarbete	15
2.5	Övriga ändamål	16
2.6	Människoexploatering	16
2.7	Tiggeri	17
2.8	Människohandel och exploatering av minderåriga.....	17
2.9	Arbetskraftsexploatering, tiggeri och övriga ändamål.....	18
2.10	Sverige som transitland	18
3	Myndigheter och andra offentliga aktörer	19
3.1	Jämställdhetsmyndigheten.....	19
3.2	Migrationsverket.....	20
3.3	Polismyndigheten	22
3.3.1	Nya metoder och verktyg.....	23
3.3.2	Metodstöd sugardejting.....	23
3.3.3	Projekt människohandel.....	23
3.4	Arbete inom polisregionerna	24
3.4.1	Polisregion Nord.....	24
3.4.2	Polisregion Mitt	25
3.4.3	Polisregion Bergslagen	26
3.4.4	Polisregion Stockholm.....	26
3.4.5	Polisregion Öst.....	27
3.4.6	Polisregion Väst.....	28
3.4.7	Polisregion Syd.....	28
3.5	Urval av kommunal verksamhet.....	29
3.6	Myndighetsgemensamt arbete	30
3.7	Internationell samverkan	31
4	Civilsamhället	33
4.1	Nationella stödprogrammet (NSP)	33
4.2	Civilsamhällets kontakter med utsatta för människohandel	33
4.3	Urval av andra initiativ	34
5	Förslag till åtgärder	36
5.1	Ny nationell handlingsplan.....	36
5.2	Inrättande av ett nationellt kompetenscentrum mot prostitution och människohandel för alla ändamål	36
5.3	Utse Jämställdhetsmyndigheten till nationell utbildare på människohandel.....	37
5.4	Fredat arbete i exploateringsärenden.....	37
5.5	Fokusera på det hänsynslösa utnyttjandet i samband med grovt koppleri.....	38
5.6	Se över möjligheten att kombinera människoexploatering och grovt koppleri i thaimassageärenden	39

Infoklass Öppen

5.7	Kontinuerliga data om stöd till utsatta för människohandel och prostitution.....	39
5.8	Fokus på bevisning avseende oaktsam våldtäkt	39
5.9	Statistik över målsägandestatus i grovt koppleri	40

1 Uppdraget

I enlighet med förordningen (2022:1718) med instruktion för Polismyndigheten 14 § ska myndigheten senast den 15 december varje år till Regeringskansliet (Justitiedepartementet)

- redovisa uppgifter från föregående år om omfattningen av människohandel till, i och genom Sverige
- lämna förslag på hur människohandeln kan förebyggas och bekämpas.

Med människohandel avses att en gärningsperson eller flera gärningspersoner genom falska löften eller direkta hot, rekryterar och förflyttar människor för att utnyttja dem. För barn krävs inget vilseledande eller hot för att det ska vara fråga om människohandel. Ofta sker människohandel över landsgränser, men det kan även ske inom Sverige. Människohandel i fysisk form börjar ofta i ursprungslandet via transitländer till destinationslandet, men behöver inte korsa någon landsgräns och exploatering kan också ske över nätet. Dessutom krävs inte att exploatering har ägt rum för att brottet ska anses vara fullbordat, i motsats till människoexploatering, som inte kräver några handelsåtgärder men där själva exploateringen är det centrala i bestämmelsen. I människohandelsbestämmelsen¹ är det avsikten att exploatera en annan människa som lagstiftaren tar sikte på, det vill säga syftet med rekryteringen. Utöver rekrytering utgörs handelsåtgärder av transport, överföring, inhysning och mottagande av en person.

¹ 4 kap. 1 a § brottsbalken (1962:700).

2 Omfattningen av människohandel

2.1 Påverkansfaktorer

År 2022 var Ukraina det näst vanligaste ursprungslandet för utsatta, medan det 2021 var landet det femte vanligaste. Ökningen av identifierade ukrainska personer kan bero på en kombination av flera faktorer; ökning av ukrainska medborgare i Sverige på grund av Rysslands invasion och att myndigheter har haft ökad beredskap för att uppmärksamma utsatta ukrainare. Det finns också en ökad utsatthet hos gruppen på grund av det pågående kriget i form av ökad social utsatthet och sårbarhet p.g.a. flykt och fattigdom. Efterfrågan på ukrainska medborgare för sexuell exploatering ökade kraftigt under året. På webbplatser som marknadsför prostitution skedde en ökning med 200 procent av sökningar på ukrainska medborgare.² Även rekryterare sökte på nätet efter utsatta ukrainare. Detta ledde till en ökad utsatthet med upp till 10 gånger. Det handlade om allt ifrån att erbjuda webcam-shower åt utländska kunder till att sälja sexuella tjänster. Utöver det rörde arbetskraftsexploateringen främst ukrainska män i byggbranschen och kvinnor i städbranschen.

Flera polisregioner rapporterade om ett ökat antal individer från Ukraina i exploatering. Vad denna ökning beror på, om det är en konsekvens av pandemin eller ifall medvetenheten ökat, är oklart. Prostitutionsgruppen vid polisområde Norrmalm hade under 2022 för första gången identifierat flera kvinnor i prostitution från Ukraina än från Rumänien. Värt att notera är att detta inte avspeglas i statistiken, vilket kan bero på att utsatta individer från Ukraina inte är lika benägna att medverka till myndigheternas utredningar på grund av rädsla för att utvisas eller på grund av den särskilda utsattheten som är förknippad med att befinna sig på flykt.

² Trafficking of women and girls for the purpose of sexual exploitation: Responding to prevention and protection challenges in the context of the Ukraine conflict (<https://www.osce.org/files/f/documents/4/c/527994.pdf>).

2.1.1 Digitala arenan

Människohandel som inledningsvis sågs som en gränsöverskridande problematik genomförs i dag till stora delar online, såväl rekrytering, annonsering och sedermera exploatering.³ I praktiken har det faktum att brottet begås såväl fysiskt som digitalt inneburit att rekvisiten behövt omtolkats. Handelsåtgärden att flytta något från ett öppet chattrum till ett slutet, är en lika verklig situation för ett brottsoffer som att flyttas från en busshållplats in i en lägenhet.

Brotten sker i allt högre utsträckning på digitala plattformar, inte bara i ett rekryterings- eller annonseringsskede. Marknaden för den sexuella exploateringen utgörs sedan flera år främst av nätet. Ärenden med vuxna som utnyttjas i prostitution inom ramen för koppleri annonseras ut främst på websidorna realescort.se och på sex-tjejer.se. Själva exploateringen äger rum i lägenhetsbordeller och i en del fall på massagesalonger eftersom en del av de som arbetar på massagesalong också har en annons på en sida där det erbjuds sexuella tjänster. Utanför den digitala marknaden ses alltjämt en del gatuprostitution, försäljning på massagesalonger, i hemmet genom bekanta, i kriminella nätverksmiljöer, på arbetsplatsen, köpcentrum och flyktingboenden. Unga personer som utnyttjas i sexuell exploatering återfinns även på förtäckta dejtingsidor som sugardaters.com eller rosasidan.se, men också på websidor som Pornhub, Only fans, seeking.com och minanakenbilder.se. Efter att en första kontakt tagits fortsätter vanligtvis kommunikationen på slutna chattapplikationer som Snapchat, Kik och Whatsapp.

Tjej- och ungdomsjourer vittnar om att allt fler unga utan bakomliggande riskfaktorer som egna sexuella trauman eller social utsatthet exploateras sexuellt i sugardejting. 2021 uppgav 1,1 procent av tillfrågade gymnasielever att de utsatts. Bland andelen unga mellan 16–29 år var andelen 3 procent (2 procent bland killar).⁴ Under 2022 genomförde organisationen ChildX⁵ en omfattande undersökning bland unga människor om deras utsatthet på nätet. Undersökningen visade att cirka 8 procent av alla tillfrågade tjejer och 4 procent av killar någon gång utsatts för sexuell exploatering, antingen via bilder eller filmer online eller genom fysisk träff. Av de tillfrågade hade 24 procent någon gång fått frågan om att ta emot ersättning mot bilder och/eller filmer.⁶

Annonseringen sker på webbplatser som har sin domän utomlands, vilket gör att det inte går att komma åt dem. Ett flertal organisationer, däribland organisationer som Unizon, Real stars och ChildX, har gjort polisanmälningar mot sidorna:

³ Report on the progress made in the fight against trafficking in human beings (fourth report), European Commission.

⁴ Ett fortsatt starkt samarbete mot prostitution och människohandel 2022, helredovisning 2023:2, Jämställdhetsmyndigheten.

⁵ tidigare Child10

⁶ <https://childx.se/wp-content/uploads/2023/01/Bilaga-sifundersokning-2023-child10.pdf>.

Rosa sidorna, Sex-tjejer, Escort Sweden och Real Escort. Utredningarna lades ned då Sverige saknar jurisdiktion över webbplatserna eftersom de ägs och drivs av utländska aktörer. För att svenskt rättsväsende ska kunna agera mot dessa sidor krävs dubbel straffbarhet, dvs. att brottet också är olagligt i det landet där sidorna drivs, vilket inte förefaller vara fallet. I en del länder, som t.ex. Israel finns möjlighet att stänga ned sidor som tillhandahåller sexförsäljning i syfte att komma åt verksamheten. Fördelen är att annonseringen inte blir tillgänglig på öppna internetsidor. Nackdelen blir emellertid att polisen får svårare att hitta dessa annonser och identifiera brottsutsatta.

Under hösten 2022 genomfördes i polisregion Bergslagen ett brottsförebyggande projekt⁷ som syftade till att verka förebyggande och öka kunskapen om unga som utnyttjas genom prostitution via annonsering på nätet. Med fingerade profiler kontaktades 160 tjejer varav 8 var villiga att träffas i tron om att de skulle sälja sex. Tid och plats avtalades och två civilklädda poliser mötte upp tjejerna tillsammans med socialtjänsten. Alla erbjöds stöd utifrån behov. Flera tyckte att det kändes bra att bli sedd och lyssnad på och fyra av dem tog efter mötet bort sin annons. Ingen minderårig nåddes av projektet. En slutsats var att minderåriga ofta använder sig av kommunikationsapplikationer eller sociala medier snarare än annonseringssidor och för att nå dem behövs myndigheters närvaro även på andra arenor än de traditionella.

Även kriminella nätverk som ägnar sig åt arbetskraftsexploatering rekryterar arbetskraft online genom att samarbeta med rekryteringsagenter och underleverantörer för att utåt kunna presentera en till synes legal verksamhet. Dessa nätverk opererar i en kontantrik företagsvärld där lågavlönade arbetstagare cirkulerar tillsammans med säsongarbetare. Risksektorerna utgörs av jordbruk, bygg, skogsindustrin, livsmedelsindustrin, fabriksarbete, hotell och turism, återförsäljningsbranschen, biltvätt, skönhetsindustrin, städbranschen, transport, hushållsnära tjänster (au pair, hembiträde).⁸

⁷ Projektet benämndes ”Annons”.

⁸ Redovisning av uppdraget att inrätta regionala center mot arbetskraftskriminalitet och om varaktigt myndighetssamverkan, Myndigheter mot arbetslivskriminalitet.

2.1.2 Ökat våld

I polisregion Syd rapporteras om flera kvinnor som utsatts för mycket grovt våld i samband med sexförsäljning. Ett fall av mordförsök har avdömts med fällande dom⁹ och flera fall av rån, misshandel, våldtäkter och vapenhot har förekommit. I samtliga fall har det handlat om att förövare bokat träff för att köpa sex. I polisregion Väst utsattes 10 av 25 barn som utnyttjades för köp av sexuell handling samtidigt för t.ex. våld som sexuell övergreppvåldtäkt mot barn, grovt utnyttjande av barn för sexuell posering, sexuellt ofredande eller olaga hot under 2022.

Polismyndighetens prostitutionsgrupp rapporterar även om att hallickar straffar på ett helt annat sätt än tidigare då det i större utsträckning förekom våld. I dag är det vanligt att de som utnyttjas i prostitution bestraffas genom hot om att hängas ut i form av att få sin identitet röjd på internet av kopplaren. Den utsatta ombeds ofta att skicka en kopia på sitt pass i syfte att resa och boende ska arrangeras, vilket ger kopplaren en hållhake.

2.1.3 Omfördelning av resurser

Människohandel är ett mångfacetterat brott och utgör del av organiserad brottslighet. Människohandel delar såväl angreppssätt och verktyg med andra organiserade brott, såsom narkotika och vapenbrott. Under 2022 har flera polisregioner valt att integrera människohandelgrupper i de sektioner som arbetar med grov organiserad brottslighet, IGOB. Detta bland annat för att utredningar av grov organiserad brottslighet har tillgång till en större och bredare verktygslåda. Omstruktureringen av arbetet mot människohandel inom Polismyndigheten har även fortsatt under 2023 då en samordnare av brottskategorin har tillsatts i polisregionerna med målsättningen att på ett bättre sätt kunna använda hela IGOBs kompetens i arbetet mot människohandel utan att tappa den samlade bilden av utsattheten inom brottskategorin.

Jämställdhetsmyndighetens regionkoordinatorer¹⁰ i polisregion Väst framhåller i sin verksamhetsberättelse för 2022 ett nära samarbete med Polismyndighetens särskilda grupp mot människohandel. Statistiskt har majoriteten av de ärenden som regionkoordinatorerna hanterat kommit från Polismyndighetens arbete mot människohandel. Under året uppger regionkoordinatorerna att de fått allt färre ärenden från Polismyndigheten. De ärenden som kommer från Polismyndigheten i fråga om köp av sexuell tjänst har minskat, vilket har tolkats som en konsekvens av att ansvaret för att bekämpa köp av sexuell tjänst förlagts på

⁹ Dom meddelad av Malmö tingsrätt 2022-12-07 i mål nr B5101-22.

¹⁰ Regionkoordinatorerna fungerar som stöd till Jämställdhetsmyndighetens nationella uppdrag som rör prostitution, människohandel för alla ändamål, människoexploatering och exploatering mot barn

lokalpolisområdena där kunskapen om regionkoordinatorernas funktion inte är lika spridd. Farhågan är därför att arbetet stannar vid att lagföra sexköpare utan att individerna som utsätts i prostitution erbjuds hjälp eller får adekvat information. Samtidigt har människohandelssektionen i polisregion Stockholm sett fördelar med att brotten köp av sexuell tjänst och koppleri av normalgraden hanteras på lokalpolisområdena eftersom de utgör en del av den lokala problembilden samt genom att arbetsbelastningen lyfts från sektionen som då mer strategiskt kan rikta in sig på människohandelsärenden, människoexploatering och grova kopplerier.

Även i polisregion Nord har en omorganisering skett och en enhet för spaning och uppsökande verksamhet har skapats. Enheten har erhållit kompetenshöjande insatser om människohandel av Jämställdmyndighetens regionkoordinatorer och nationella operativa avdelningen på Polismyndigheten. Detta sätt att organisera sig samt att stärka kompetensen har gett goda resultat med målsägare i kopplerier som valt att medverka i förundersökning.

Under en större del av 2022 var ett flertal resurser som annars arbetar med bl.a. människohandel utlånade för att stötta polisregion Stockholm med hanteringen av det gängrelaterade våldet.

2.2 Omfattningen av människohandel i Sverige

Det är svårt att uppskatta hur många som utsätts för människohandel. Dels för att den enda formella identifieringen som existerar i Sverige är den som en målsägandestatus i ett rättsfall ger, och dels för att inte alla brottsoffer vänder sig eller har möjlighet att vända sig till rättsväsendet. Den officiella kriminalstatistiken tillhandahålls av Brottsförebyggande rådet (BRÅ). Den statistik som Jämställdhetsmyndigheten presenterar ger därför ingen heltäckande bild av omfattningen av människohandel i Sverige utan avspeglar de resurser, prioriteringar och andra förutsättningar som regionkoordinatorerna¹¹ haft under året. Ärendena har ofta kommit till regionkoordinatorerna genom samverkan med andra myndigheter. Under 2022 fick regionkoordinatorerna kännedom om totalt 375 personer som antogs ha varit utsatta för människohandel eller människoexploatering, vilket ligger på en genomsnittlig nivå jämfört med tidigare år.¹² 276 av personerna var vuxna, 54 minderåriga och 45 ärenden registrerades med okänd ålder.

Av det totala antalet identifierade personer var 223 kvinnor eller flickor och 139 var män eller pojkar. I 13 ärenden är könsidentiteten osviss. Även om kvinnor eller flickor totalt är mer utsatta jämfört med män eller pojkar, visar siffrorna att

¹¹ Socialtjänstemän med expertis på människohandel, knutna till Jämställdhetsmyndigheten: <https://nspm.jamstalldhetsmyndigheten.se/stod-i-ditt-arbete/regionkoordinatorer/>.

¹² Nspm-rapport-regionkoordinatorernas-statistik-2023-05-05.

allt fler vuxna män identifieras som utsatta för människohandel och människoexploatering. Städbranschen utmärker sig emellertid som en bransch där uteslutande kvinnor varit representerade bland de Jämställdhetsmyndigheten mött. Kvinnor och unga kvinnor är alltjämt i högre utsträckning än män utsatta för sexuell exploatering samt multipel exploatering där också minderåriga pojkar i högre utsträckning utsatts.

Kartan visar de fem vanligaste nationaliteterna hos de vuxna och barn som identifierades under 2022.¹³ De fem vanligaste länderna för alla ärenden var: Rumänien, Ukraina, Thailand, Bulgarien och Nigeria. Att personer från Rumänien var vanligast förekommande i statistiken är en trend som legat stadigt sedan många år tillbaka. Att Thailand ligger som det tredje vanligaste ursprungslandet kan bl.a. hänföras till ett ökat antal myndighetsgemensamma insatser inom massageindustrin samt ett stort antal utsatta inom bärindustrin.

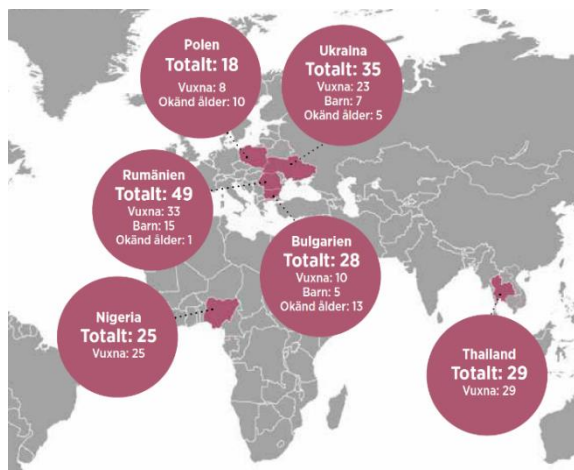

Bild: Jämställdhetsmyndigheten

¹³ Regionkoordinatorernas statistik om människohandel och människoexploatering 2022, Jämställdhetsmyndigheten.

2.2.1 Utvecklingen över tid

		2018	2019	2020	2021	2022
Människohandel	Anm.	214	276	196	140	196
	Åtal	11	5	10	10	5*
	Dom	15	2	7	3	4
Människoexploatering: arbetskraft, tiggeri	Anm.	**	48	79	78	87
	Åtal	**	3	1	4	2
	Dom	**	1	0	5	1
Koppleri	Anm.	182	133	191	178	184
	Åtal	50	29	31	43	42***
	Dom	25	18	20	28	34
Utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling	Anm.	131	224	163	234	132
	Åtal	79	225	57	55	22
	Dom	11	13	11	11	11
Köp av sexuella tjänster	Anm.	848	764	1055	1886	1263
	Åtal	364	380	581	999	756
	Dom	279	269	418	715	576
<p>*fyra av misstankarna tillhör ett och samma ärende med dom meddelad av Solna tingsrätt 2023-01-09 i mål nr B2853-22. Den femte misstanken gäller ett ärende som är överklagat till hovrätten. Samtliga misstankar rör människohandel för övriga ändamål. **Människoexploateringslagen kom 2018 *** varav 9 utgör grovt brott</p> <p>Källa: Brottsförebyggande Rådet (BRÅ)</p>						

2.2.2 Anmälda brott enligt BRÅ

Brottskodsgrupp	Brottskodstext	Bergslagen	Mitt	Nord	Sthlm	Syd	Väst	Öst	Totalsumma
Människohandel									
För sexuella ändamål	Människohandel för sexuella ändamål med barn under 18 år	0	0	0	6	5	1	2	14
	Människohandel för sexuella ändamål med person 18 år eller äldre	1	2	8	36	13	6	7	73
För tvångsarbete	Människohandel för tvångsarbete med barn under 18 år	0	0	0	0	2	0	0	2
	Människohandel för tvångsarbete med person 18 år eller äldre	0	4	13	6	8	4	0	35
För krigstjänst	Människohandel för krigstjänst med person 18 år eller äldre	0	0	0	0	1	0	0	1
För tiggeri	Människohandel för tiggeri med barn under 18 år	0	0	0	1	0	0	0	1
	Människohandel för tiggeri med person 18 år eller äldre	0	3	1	0	0	1	1	6
För övriga ändamål	Människohandel för övriga ändamål med barn under 18 år	1	0	2	12	5	2	0	22
	Människohandel för övriga ändamål med person 18 år eller äldre	3	6	5	17	4	5	2	42
Delsumma		5	15	29	78	38	19	12	196
Människoexploatering									
För tvångsarbete	Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med barn under 18 år	0	0	0	0	1	0	0	1
	Människoexploatering inkl. grovt för tvångsarbete el. arbete under orimliga villkor, med person 18 år eller äldre	0	2	5	23	21	28	3	82
För tiggeri	Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med barn under 18 år	0	0	0	0	1	0	0	1
	Människoexploatering inkl. grovt för tiggeri, med person 18 år eller äldre	1	0	0	1	0	1	0	3
Delsumma		1	2	5	24	23	29	3	87
Övrigt									
Köp av sexuell handling av barn	Utnyttjande av barn under 18 år genom köp av sexuell handling	2	3	16	39	34	31	7	132
Köp av sexuell tjänst	Köp av sexuell tjänst	144	52	67	588	153	215	44	1 263
Koppleri	Koppleri inkl. grovt	13	5	11	92	27	25	11	184
Delsumma		159	60	94	719	214	271	62	1 579
Totalsumma		165	77	128	821	275	319	77	1 862

2.3 Människohandel för sexuella ändamål

Det väcktes inga åtal om människohandel för sexuella ändamål under 2022. Avgörande för om brottet bedöms som människohandel för sexuella ändamål eller inte, blir om den som utnyttjas i prostitution blivit utsatt för någon handelsåtgärd, dvs. rekryterats, transporterats, överförts, inhysts genom vilseledande eller tvång eller annan sådan situation som innebär ett nödläge för den personen i syfte att bli exploaterad. Ibland är gränsdragningen hårfin.

Den som blivit utsatt för människohandel bär ofta på flera lager av trauman där den rådande situationen kanske är det minst traumatiserande av allt hen varit med om. För den utsatta kanske det är mer trängande att lösa situationen som ledde fram till att hen blev rekryterad in i exploatering, vilket kan handla om en desperat situation gällande den egna försörjningen eller ett ansvar att försörja sin familj i hemlandet. Därför blir det avgörande i vilket skede som stöd ges och om det ansöks om s.k. betänketid, vilket ger brottsoffret tid att berätta om händelsen.

Stöd- och skyddsprocessen för personer utsatta för människohandel är beskriven i en manual, som är en svensk variant av National Referral Mechanism (NRM). Inrapporteringen från regionerna visar att kunskapen om stödprocessen varierar. Manualen tillämpas endast i cirka 30 procent av ärendena, även om det ska sägas att en del av stegen i stödprocessen ändå tas i det dagliga utredningsarbetet exempelvis genom förordnande av målsägandebiträde. Även resurstillsättningen i brottskategorin skiljer sig. De resursstarka polisregionerna klarar såväl utredningsuppdraget samt det förbyggande arbetet. De polisregioner som delar utrednings- och spaningsresurser med andra grova brott inom ramen för IGOB har under 2022 varit hårt ansatta av omprioriteringar i den löpande verksamheten med fokus på gängrelaterat våld. Det som samtliga polisregioner i huvudsak kunnat prioritera är den sexuella exploateringen.

Under 2022 väcktes åtal i 42 fall av koppleri, varav 9 fall utgjorde grovt brott. Totalt skrevs 87 anmälningar om människohandel för sexuella ändamål, varav 14 rörde minderåriga, och 184 anmälningar om koppleri. I 35 fall dömdes någon för koppleri, dvs. i 19 procent av fallen. Vad som avgör huruvida ett ärende blir rubricerat som människohandel eller koppleri kan handla om subtila gränsdragningar, i synnerhet om ärendet handlar om grovt koppleri eftersom det då handlar om en verksamhet som bedrivits under människohandelsliknande förhållanden, som gett betydande vinning eller inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av den som blir utnyttjad i prostitution.

2.4 Tvångsarbete

Även om män i högre utsträckning än kvinnor utsätts för tvångsarbete (66 procent), ökar andelen kvinnor betänkligt (34 procent), särskilt inom hushållsnära tjänster som städ och barnpassning.¹⁴ Mörkertalet antas emellertid vara stort och kvinnliga brottsoffer riskerar att underrapporteras, då denna form av exploatering sker privat i hemmet. Totalt anmäldes 37 fall av människohandel för tvångsarbete under 2022, däribland 2 fall rörande minderåriga. Bland de utredda fallen har utsatta identifierats från Rumänien, Ukraina, Vietnam, Thailand, Serbien, Slovakien, Bulgarien, Turkiet, Moldavien, Uzbekistan, Kirgizistan, Filippinerna, Mongoliet, Ryssland, Bangladesh, Pakistan, Indien, Colombia, Brasilien, Irak, Syrien, Uganda och Kamerun.

Det har skett en ökning av ärenden med människor som utnyttjas som hembiträden under förespeglning att det rör sig om au pair-verksamhet. Under 2022 utgjorde 5 procent av alla människohandelsärenden anmälda av människohandelssektionen i polisregion Stockholm situationer där den utsatta rekryterats att arbeta i någons hem under förespeglningen att det skulle handla om att passa barn och det visats sig att det i stället rör sig om arbete i hushållet under exploaterande förhållanden. Under året utreddes totalt fem ärenden av vilka det väcktes åtal i två gällande au pair-verksamhet och ett för arbete under uppenbart orimliga villkor på en nagelsalong.

¹⁴ Report on the progress made in the fight against trafficking in human beings (fourth report), European Commission.

2.5 Övriga ändamål

Totalt anmäldes 21 brott rörande människohandel för övriga ändamål under 2022. Av dessa ledde 5 till åtal och 4 av dem resulterade i fällande dom. Ett av ärendena handlade om två minderåriga flickor som gifts bort till IS-drabbat område i Syrien under 2013/14. Under 2022 har Polismyndigheten identifierat en trend med rekrytering till kriminella nätverk för att begå brott. Modus operandi är att lura sårbara personer som lever i social utsatthet till Sverige med löfte om arbete. Väl på plats tvingas personerna i stället medverka i brottslighet. Det är troligt att personer som kommer från utsatta förhållanden i hemländerna utnyttjas för bl.a. stölder.

2.6 Människoexploatering

Under 2022 anmäldes 87 fall av människoexploatering, 2 av dessa anmälningar ledde till åtal och sedermera dom under 2023. Ett av fallen handlade om ett par som misstänktes för människoexploatering och medhjälp därtill efter att ha använt två unga kvinnor från Filippinerna som hembiträde under förespegling att det skulle röra sig om au pair-verksamhet.

Under bärsäsongen 2022 ansökte ca 6 500 thailändare om arbetstillstånd för att komma till Sverige för att plocka bär. Polisregion Nord rapporterar att ca 300 av dem identifierades som målsäganden i utredningar om människoexploatering. Efterdyningarna ledde till misstankar om människohandel eller människoexploatering. Det upprättades två anmälningar i samband med myndighetsgemensamma kontroller. Strax efter detta inkom ytterligare anmälningar ifrån en människorättsorganisation vilka hade kontakt med bärplockare från Thailand efter att dessa återvänt till hemlandet. Detta renderade i sammanlagt 8 anmälningar i polisregion Nord. Förundersökningarna pågår fortfarande och det är ännu inte utrett vilken roll de olika utpekade bolagen har haft.

Lagen har visat sig svårtillämpad i praktiken då den ställer höga krav på utsattheten. Arbetsvillkoren ska vara uppenbart orimliga, vilket har visat sig vara svårt att leda i bevis. Många är säsongarbetare och är rädda för att förlora möjligheten till uppehälle och försörjning om kontakt tas med myndigheterna, då kunskap om den hjälp som finns att få i samhället ofta saknas. Hot om kontakt med myndigheterna är också något som används av gärningspersonerna i syfte att få arbetstagarna att underkasta sig undermåliga villkor.

2.7 Tiggeri

Under 2022 anmäldes 4 brott om människohandel för tiggeri. Det är en relativt låg siffra men trots allt en ökning jämfört med föregående år då det inte anmäldes något fall överhuvudtaget med vuxna, däremot anmäldes 8 fall gällande minderåriga. Inga fall gällande människoexploatering för tiggeri anmäldes. Den låga siffran tros bero på en kombination av orsaker: dels en minskad kontanthantering i samhället, dels att kunskapen om nätverken inom tiggeri är låg samt att det upplevs som mindre prioriterat. Emellertid har 16 individer varit i kontakt med regionkoordinatorer; majoriteten av dessa har varit vuxna män och minderåriga flickor, och de flesta har kommit från Rumänien och Bulgarien.

I Stockholms stad finns ett EU-team som består av fyra socialsekreterare som arbetar med att aktivt söka upp och etablera kontakt med EU-medborgare och tredjelandsmedborgare i utsatta situationer. I uppdraget ingår att identifiera särskilt utsatta personer och minderåriga, motivera och stötta i att ta kontakt med de hjälpsystem som finns. EU-teamet har under 2022 arbetat aktivt i 110 ärenden som gällt lika många män som kvinnor. Majoriteten av personerna som EU-teamet arbetat aktivt med under perioden har rumänskt medborgarskap, ett fåtal polskt och andra EU-länder som Slovenien och Slovakien. Av dessa var 16 individer minderåriga.

2.8 Människohandel och exploatering av minderåriga

Under året anmäldes 41 fall av människohandel och människoexploatering gällande barn. Endast 4 av misstankarna i ett och samma ärende ledde till åtal under 2022, och sedermera dom under 2023.¹⁵ Jämställdhetsmyndigheten rapporterar om 52 individer som regionkoordinatorerna kommit i kontakt med. Majoriteten har varit från Rumänien, Ukraina och Bulgarien, följt av Honduras, Marocko och Mongoliet. Socialtjänstens EU-team rapporterar om 16 minderåriga som de kommit i kontakt med under 2022, av dessa är 4 stycken barn i åldern 0–10 år, resterande 12 i åldern 14–17 år. Samtliga minderåriga hade rumänskt medborgarskap. EU-teamet gör alltid en orosanmälan när de kommer i kontakt med minderåriga. EU-teamet upplever att samverkan med socialjouren och stadsdelsförvaltningarna kring minderåriga EU-medborgare har förtätats och förbättrats under året. Detta till följd dels av den nya arbetsrutinen som togs fram under förra året, dels tätare möten med särskild handläggare på socialjouren.

¹⁵ Dom meddelad av Solna tingsrätt 2023-01-09 i mål nr B2853-22 och av Svea Hovrätt 2023-05-11 i mål nr B1070-23.

2.9 Arbetskraftsexploatering, tiggeri och övriga ändamål

Under 2022 anmäldes 2 fall av människohandel för arbetskraftsexploatering och 1 fall av människohandel för tiggeri med minderåriga. 2 anmälningar rörande människohandel för övriga ändamål ledde till åtal och dom.

2.10 Sverige som transitland

Under 2021 påbörjades ett ärende vid gränspolisen i Syd efter att det upptäckts att ukrainska kvinnor togs över gränsen för att transporteras till Norge i syfte att utnyttjas i prostitution. Det kom till slut att handla om mer än 200 kvinnor som under sju månader transporterats till Norge genom Sverige. Samarbete mellan polisregion Syd, nationella operativa avdelningen och Oslo genom organisationen Eurojust ledde till slut till gripande av gärningspersonerna i Norge. Brottsutredningen, som rubricerades som människohandel och grovt koppleri, pågår ännu. Beslag av kontanter och föremål värda över 8 miljoner norska kronor säkrades i ärendet.

Underrättelser från Norge visar också att thailändska kvinnor rest från Sverige till Norge för att bedriva thaimassage-verksamhet och rekrytera andra thailändska kvinnor i syfte att exploateras i prostitution.

3 Myndigheter och andra offentliga aktörer

3.1 Jämställdhetsmyndigheten

Jämställdhetsmyndigheten har utsetts av regeringen att nationellt samordna arbetet mot prostitution och människohandel för alla ändamål. I samordningsrollen ingår att utveckla samverkan mellan myndigheter och andra aktörer, bistå myndigheter med metodstöd och kompetensutveckling samt främja utvecklingen av förebyggande insatser mot prostitution och människohandel för alla ändamål för den nationella samordningen mot prostitution och människohandel (NSPM).

Till myndigheten finns regionkoordinatorer knutna som ansvarar för koordinering och tillämpning av stödprocessen inom människohandelsarbetet. Ärenden till regionkoordinatorerna har under 2022 inkommit genom uppsökande arbete i samverkan med Polismyndigheten och andra relevanta myndigheter via arbetsplatsinspektioner, genom Migrationsverket, hälso- och sjukvården samt civilsamhället. Ärenden uppstår sällan utifrån att den brottsutsatte själv finner information om myndigheternas funktioner och tar kontakt. Därför blir samarbetet mellan myndigheterna i den uppsökande verksamheten desto viktigare.

Under perioden mars till december 2022 har regionkoordinatorerna, inom ramen för myndighetsgemensamma kontroller, fattat misstanke om utsatthet för människohandel eller människoexploatering hos 98 personer. Majoriteten av de 98 personerna har fått stöd i form av information och samtal om stöd och rättigheter. Anledningen till att personerna benämns som förmodade offer i statistiken är att det är först när en person bedöms vara målsägande i en förundersökning som personen kan få den formella statusen som identifierat offer för människohandel.¹⁶

Jämställdhetsmyndigheten gör analysen att det utöver dessa identifierade personer finns ett stort mörkertal av utsatta personer. Komplexiteten i själva brottet människohandel, i kombination med den utsattes situation, gör identifieringsprocessen svår och långdragen. Många gånger ser inte personer utsatta för människohandel sig själva som brottsoffer eller vill inte tillkännage att hen är utsatt för brott. Det kan handla om att hen inte känner till människohandel som fenomen, att hen fruktar repressalier såsom våld eller utvisning, att tilltron till myndigheter är låg, eller att relationen till förövaren är komplex med mera. Att identifiera någon som är utsatt för människohandel kan därför ta tid.

¹⁶ <https://nspm.jamstalldetsmyndigheten.se/stod-i-ditt-arbete/manual-vid-misstanke-om-manniskohandel/identifiering/>.

Utöver operativt arbete arbetar regionkoordinatorerna med kompetenshöjning om människohandel och människoexploatering riktat till yrkesverksamma under Jämställdhetsmyndighetens samordning. Under 2022 utfördes ett flertal kompetenshöjande insatser och utbildningar riktade till övriga myndigheter inom samverkan. Exempel är att

- inspektörer från Arbetsmiljöverket utbildades om människohandel i polisregionerna Syd, Mitt och Nord,
- en utbildning för besöksnäringen i polisregion Nord om upptäckt och identifiering av människohandel,
- en utbildning om människohandel för kommunens inspektörer på Miljöförvaltningen i polisregion Bergslagen,
- en checklista med indikatorer på människohandel och människoexploatering har spridits i polisregion Syd för inspektörer kopplade till olika län och Miljöförvaltning.

Under 2022 har Jämställdhetsmyndigheten även avslutat CAPE I -projektet¹⁷, som drivits tillsammans med Östersjöstaternas råd (CBSS). Projektet syftade till att öka kunskapen om exploatering i Östersjöregionen samt stärka nationella myndigheters mandat att bekämpa exploatering. Jämställdhetsmyndigheten samarbetade även med Östersjöstaternas råd i framtagandet och spridningen av en förebyggande informationskampanj mot människohandel för tvångsarbete.¹⁸ Kampanjen riktades till personer från Rumänien, Bulgarien, Ukraina och Polen som är i riskzonen att exploateras på svensk arbetsmarknad. Kampanjen lanserades i november 2022 och bestod av filmer som spreds på sociala medier samt utökad informationsmaterial på Jämställdhetsmyndighetens webbplats.¹⁹ Syftet var att stärka potentiellt utsatta arbetstagare i deras kunskap om riskerna för exploatering och om rättigheter och skyldigheter på den svenska arbetsmarknaden. Även ett nytt nordiskt nätverk för de nationella samordnarna av arbetet mot människohandel har etablerats under året. Syftet med nätverket är att stödja informationsutbyte och samarbete mellan de nordiska länderna i syfte att förebygga och bekämpa människohandel.

3.2 Migrationsverket

Under året handlade en stor del av arbetet mot människohandel och människoexploatering om situationen i Ukraina. Med anledning av den utsatthet som de som flydde från Ukraina befann sig i, främst kvinnor och barn, var

¹⁷ CAPE står för "Competence building, Assistance provision and Prosecution of labour Exploitation cases in the Baltic Sea Region".

¹⁸ Kampanjen benämndes "Before you go".

¹⁹ <https://cbss.org/projects-cbss/cape-ii/before-you-go-campaign/>.

farhågorna stora att de skulle kunna utsättas för någon form av exploatering. Mot bakgrund av det stora antal personer som sökte skydd i Sverige och då förfarandet för ansökningar och beslut skulle ske skyndsamt, fick Migrationsverket i huvudsak arbeta med förebyggande information om risken att bli utsatt för människohandel och människoexploatering. Informationsblad på ukrainska, ryska och engelska som Jämställdhetsmyndigheten togs fram till Migrationsverkets ansökningsenheter, boenden och servicecenter.

Under vintern 2022 genomförde myndigheten en omfattande kompetenshöjande insats för medarbetare som arbetar med förvarsverksamheten. Samtliga förvar fick utbildning och en screening- och checklista publicerades i Migrationsverkets centrala system, för att underlätta identifiering av misstänkta fall. Insatsen kommer att utvärderas under 2024. Migrationsverket har identifierat ett antal misstänkta fall, men inte i den omfattning som befarades. De misstänkta fallen har främst rört sig om arbetskraftsexploatering. Den förenklade ansökningsprocessen kan emellertid ha påverkat möjligheterna att identifiera fler fall.²⁰

Under 2022 identifierade Migrationsverket totalt 515 misstänkta fall av människohandel och människoexploatering, vilket var nästan en fördubbling jämfört med 2021. 294 var män och pojkar varav en femtedel gällde misstanke om människohandel för sexuella ändamål. 90 procent var kvinnor eller flickor. De mest förekommande nationaliteterna var Thailand (173), Uganda (75), Kenya (29), Ukraina (45), Vietnam (16), Nigeria (12), Mongoliet (12) och Afghanistan (12).

20

<https://www.migrationsverket.se/download/18.4cda87071866b3f3f2d24a/1677165402506/Migrationsverkets%20%C3%A5rsredovisning%202022.pdf>.

För att tillse att brottsoffrens mänskliga rättigheter tillgodoses har Migrationsverket hänvisat misstänkta fall till socialtjänstens regionkoordinatorer mot människohandel och till Polismyndigheten. Migrationsverket har kontaktat regionkoordinator i 68 ärenden och Polismyndigheten, via tips eller anmälan, i 354 ärenden. En framgångsfaktor i bekämpning av människohandel är ansökan om betänketid. 2022 beviljades 20 tillstånd om betänketid 30 dagar. Det var 12 kvinnor och 8 män som fick tillstånd och inga minderåriga fick tillstånd. Av de 12 kvinnorna fick 9 betänketid på grund av människohandel och 3 på grund av människoexploatering.

	2018	2019	2020	2021	2022
Betänketid kvinnor	13	11	20	5	12
Betänketid män	5	11	6	4	8
6 månader kvinnor	17	26	49	18	22
6 månader män	19	12	11	55	94

3.3 Polismyndigheten

På nationell nivå bedriver Polismyndigheten såväl verksamhetsutveckling som underrättelseverksamhet på människohandelsområdet. Utrednings- och spaningsverksamheten samt regional underrättelseverksamhet genomförs på polisregionnivå och på lokalpolisområdesnivå hanteras köp av sexuella tjänster och koppleriärenden av normalgraden. Polismyndigheten deltar också i det myndighetsgemensamma arbetet samt metodutvecklingsarbetet på olika nivåer och sammanhang, exempelvis inom Akrim-samarbetet.²¹ Polismyndigheten arbetar med etableringen av nationella team som prioritet för 2023/24. Teamen ska kunna sättas in i komplicerade ärenden eller för att stötta en polisregion under en hårt belastad period. Teamen ska bestå av utredare och spanare med särskild kompetens från hela landet.

²¹ A-krim är en myndighetsgemensam satsning mellan Arbetsmiljöverket, Arbetsförmedlingen, Ekobrottsmyndigheten, Försäkringskassan, Jämställdhetsmyndigheten, Polismyndigheten, Skatteverket och Åklagarmyndigheten mot arbetslivskriminalitet och innefattar arbetet mot människohandel för tvångsarbete och människoexploatering.

3.3.1 Nya metoder och verktyg

Människohandelssektionen i polisregion Stockholm har tagit initiativ till checklistor som numera finns publicerade på Polismyndighetens intranät som alla polisanställda däribland poliser som arbetar i yttre tjänst har tillgång till. Sidan på intranätet kan även nås via mobilen i applikationsformat så att polisanställda smidigt kan använda sig av checklistorna i operativ verksamhet. Checklisten fyller en viktig funktion då den bidrar till ett kvalitativt omhändertagande.

Från och med 1 augusti 2022 är lägst fängelse föreskrivet för köp av sexuella tjänster, vilket får stor betydelse för utredningsarbetet. Sedan möjligheten infördes har både våldtäktsbrott och bedrägeribrott upptäckts i samband med att Polismyndigheten tagit dna-prov på misstänkta sexköpare. Omfattningen av dna-registreringarna har ökat från 277 mellan första augusti 2021 och 2022 till 484 stycken under motsvarande period mellan 2022 och 2023.

3.3.2 Metodstöd sugardejting

De siffror som tjej- och ungdomsjourer samt organisationen ChildX vittnar om rörande unga människor som utnyttjas i prostitution visar på en alarmerande utveckling och behov av ytterligare åtgärder. Rättsväsendet tillsammans med andra relevanta aktörer måste arbeta brett och enhetligt över hela landet mot utsatthet i prostitution bland unga människor. Det finns även behov av att hitta nya metoder för att angripa efterfrågan.

Polismyndigheten har under året arbetat med att ta fram ett enhetligt metodstöd för att ingripa mot sugardejting. Särskilt då spaning mot sugardejting kräver särskilda åtgärder. Till skillnad mot spaning på ”vanliga” eskortsidor där vem som helst kan kontakta en annonsör, behöver den som vill kontakta en ”sugarbabe” dvs. en ung tjej (många gånger under 18 år) ha ett eget konto. Polismyndigheten arbetar även med att ta fram ett enhetligt nationellt metodstöd.

3.3.3 Projekt människohandel

Polismyndighetens rapport ”Varför tar ni oss? Alla håller ju på med det!” kommer att lanseras under hösten 2023.²² Rapporten undersöker sexuell exploatering kopplat till grova organiserad brottslighet och kriminell nätverksmiljö. Rapporten visar att oseriösa massageverksamheter är så pass utbredda att de i praktiken utgör legala bordeller. Mycket låg omsättning (går plus minus noll) kan vara ett tecken på att salongen är oseriös och att verksamheten som drivs inte ger någon legal vinst, utan inkomsterna bygger på svart sexförsäljning. Andra indikationer är att de som arbetar på salongen arbetar

²² Rapport ”Varför tar ni oss? Alla håller ju på med det?”, Polismyndigheten 2023.

mycket långa dagar, utan bokad kundunderlag, att de som arbetar på salongen har låg eller ingen kunskap om sina anställningsförhållanden, att de är lättklädda samt att det inte finns någon tydlig skiljelinje mellan boendemiljö och massageverksamhet, det vill säga att massageterapeuterna verkar bo på salongen, vilket också möjliggör långa öppettider. Rapporten visar att det finns mellan 1500–2000 massagesalonger i Sverige. Nyckelaktörer uppskattar att prostitution och köp av sexuella tjänster förekommer i upp till 80 procent av dessa massagesalonger. Uppgiften har kommit fram genom underrättelseuppslag och samtal med organisationer som arbetar brottsförebyggande och uppsökande, samt genom granskning av ärenden under projektiden. Rapporten lyfter också fram förslag på hur exploatering inom massagebranschen kan förebyggas.

3.4 Arbete inom polisregionerna²³

Arbetet mot människohandel är uppdelat i sju polisregioner. I samtliga polisregioner finns inom Polismyndigheten antingen en sektion, en grupp eller utredningsresurser med ansvar att utreda människohandel samt människoexploatering samt socialtjänstemän i form av regionkoordinatorer; regionala experter i frågor som rör prostitution och människohandel. Det finns också specialiserade åklagare i polisregion Stockholm, Mitt, Väst och Syd samt på riksenheten för internationell och organiserad brottslighet (RIO). Specialiståklagaren i Mitt har täckning på polisregion Nord och specialiståklagaren i Väst har täckning på polisregion Bergslagen. Då det endast är rättsväsendet som formellt sett kan identifiera brottsoffer görs i rapporten en uppdelning mellan brottsoffer och förmodade brottsoffer i de fall regionkoordinatorerna står bakom identifieringen.

3.4.1 Polisregion Nord

Polisregion Nord har i stor utsträckning arbetat mot sexuell exploatering. Under tidsperioden genomfördes ett projekt som syftade till att motverka prostitution i samarbete med socialtjänsten och kommunen bestående av utbildningssatsningar riktade till hotellverksamheten samt motiverande samtal med kvinnorna i prostitution.

Detta har resulterat i 8 anmälningar om människohandel för sexuella ändamål och 7 om koppleri samt 75 anmälningar om köp av sexuella tjänster. Området har haft utmaningar i form av framväxten av omfattande infrastruktur genom etableringen av ny industri. Det har rapporterats om förmodad människohandel samt exploatering men inget ärende som kunnat ledas i bevisning. I polisregionen har 7 anmälningar om arbetskraftsexploatering tagits upp, varav 2 utgjort människohandel för tvångsarbete och 5 anmälningar om

²³ Redovisningen avser både Polismyndigheten som andra aktörers arbete inom polisregionen.

människoexploatering för tvångsarbete eller uppenbart orimliga villkor. 2 anmälningar har rört tiggeri och 7 anmälningar människohandel för övriga ändamål.

Bärplockarsäsongen under 2022 präglades av ett stort antal uppmärksammade ärenden med thailändska bärplockare som antogs ha fallit offer för människoexploatering. Av de cirka 3 500 bärplockarna som befann sig i polisregionerna Nord och Mitt har det genererats 8 anmälningar i polisregion Nord. Ett stort antal målsägare, drygt 300 omfattas av utredningarna som fortfarande pågår. 9 individer återvände hem med stöd av nationella återvändandeprogrammet. Dessa individer var förmodat utsatta för exploatering i tiggeri, arbetskraft eller sexuell exploatering.

3.4.2 Polisregion Mitt

Under året har totalt tre internationella insatsveckor initierats i polisregion Mitt; 2 Empact-insatser samt en JAD (joint action days); 1 med fokus på brottsoffer från Ukraina och 2 med inriktning sexuella ändamål och tiggeri. Polisregionen har rapporterat 45 anmälningar om köp av sexuella tjänster, 2 fall av människohandel för sexuella ändamål och 4 fall av koppleri. 1 grovt koppleri har redovisats. Några ärenden gällande arbetskraftsexploatering har utretts; 4 rörande människohandel för tvångsarbete och 2 anmälningar om människoexploatering för tvångsarbete eller arbete under uppenbart orimliga villkor samt 3 fall av tiggeri. 5 ärenden har anmälts som människohandel för övriga ändamål men rör arbetskraftsexploatering. Samtliga anmälningar utöver 1 massageärende rörde bärplockarbranschen. Under sommaren 2023 pågick fortfarande 2 ärenden rörande bärplockare från Thailand som pågått sedan säsongen 2022.

Under 2022 har regionkoordinatorerna arbetat i 22 ärenden avseende misstanke om människohandel och människoexploatering och i 65 ärenden avseende prostitution och exploatering av sexuell karaktär.

3.4.3 Polisregion Bergslagen

I polisregion Bergslagen finns en särskild människohandelsgrupp som nästan uteslutande inriktat arbetet på sexuella exploatering. Under 2022 anmäldes 142 köp av sexuella tjänster. Därutöver skrevs 15 kopplerianmälningar, 5 anmälningar om människohandel; varav 4 för övriga ändamål som gällde arbetskraftsexploatering inom bygg samt 1 fall av tiggeri. En man bosatt i polisregionen dömdes under hösten 2022 för 9 fall av våldtäkt, 1 fall av oaktsam våldtäkt, 11 fall av köp av sexuell tjänst, 1 fall av grovt bedrägeri samt 2 bedrägerier av normalgraden till 4 år och 6 månaders fängelse.²⁴ Under i stort sett hela 2022 pågick en förundersökning gällande grovt koppleri som sedermera resulterade i en dom.

3.4.4 Polisregion Stockholm

Polisregion Stockholm har en människohandelssektion som arbetar brett mot människohandel. En stor del av polisregionens arbete mot den sexuella exploateringen har handlat om myndighetsgemensamma insatser mot thaimassagebranschen. Tillsammans med Skatteverket och Arbetsmiljöverket har arbetsplatsinspektioner på 37 massagesalonger utförts inom ramen för insatsen Siam. Totalt skrevs 78 anmälningar om människohandel i polisregionen. Av dem rörde 40 sexuella ändamål, varav 6 gällde minderåriga. 17 anmälningar om människohandel för tvångsarbete skrevs samt 21 anmälningar om människoexploatering, samtliga för tvångsarbete eller arbete under uppenbart orimliga villkor. 2 tiggerianmälningar gjordes varav 1 rörande minderårig samt 20 anmälningar om människohandel för övriga ändamål varav 4 gällde minderåriga som tvingades begå brott eller var föremål för rekrytering till ett kriminellt nätverk.

Under 2022 har ett par ärenden handlat om unga som utnyttjas i kriminella gängmiljöer där utmaningen handlar om att dels bevisa att individerna rekryterats i syfte att exploateras i en situation som innebär nödläge för dem, dels bevisa att det har befunnit sig i en situation utan något annat godtagbart och verkligt alternativ över tid. Dessa gränsdragningar är komplexa på grund av miljön som dessa individer befinner sig i och deras ålder.

Regionkoordinatorerna har arbetat i totalt 39 ärenden avseende misstanke om människohandel, varav 17 rörde brott mot minderåriga, 9 pojkar och 8 flickor. Exploateringsformerna har främst rört sig om sexuell exploatering, tiggeri och arbetskraft. Vidare har regionkoordinatorerna arbetat i 20 ärenden avseende utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling eller kommersiell sexuell exploatering, där samtliga har varit medborgare i Sverige. Polisregion Stockholm och Stockholms stad har en samverkansöverenskommelse gällande arbetet mot

²⁴ Värmlands tingsrätt dom meddelad 2022-07-29 i mål nr B 4272-21.

prostitution. Utöver det arbete mot människohandel och prostitution som bedrivs på människohandelssektionen i polisregionen, arbetar också en särskild grupp i lokalpolisområde Norrmalm med att bekämpa prostitution vilket renderat i 250 öppna ärenden under första halvan av 2023 och en lagföringsfrekvens om 75 procent.

Totalt skrevs 89 anmälningar om koppleri, 28 anmälningar om utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling och 573 köp av sexuella tjänster i polisregionen.

3.4.5 Polisregion Öst

I polisregion Öst finns deltidresurser inom Socialtjänsten och Polismyndigheten som arbetar med människohandel såväl på Polismyndigheten som inom socialtjänsten. Inom Polismyndigheten arbetar en regional samordnare deltid (30 procent) med människohandel.

Polismyndigheten i polisregion Öst har arbetat med snabbare lagföring av köp av sexuella tjänster och genomförde en utbildningsinsats för Polismyndigheten samt med deltagande i Empact. Arbetet har resulterat i 19 fall av sexuell exploatering, varav 9 fall av människohandel för sexuella ändamål och 10 fall av koppleri, 43 fall av köp av sexuell tjänst, 3 fall av arbetskraftsexploatering, 1 fall av tiggeri samt 1 gällande människohandel för övriga ändamål. Därtill har 7 ärenden med misstanke rörande utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling hanterats. Regionkoordinatorerna beskriver ett färre antal gemensamma insatser med Polismyndigheten mot prostitution samt att de i huvudsak riktas mot thaimassagebranschen. Regionkoordinatorerna har kommit i kontakt med 28 personer utsatta för sexuell exploatering, varav de flesta varit från Rumänien och Ukraina och övriga från Bulgarien, Spanien, Kamerun och Thailand. 38 ärenden har identifierats inom arbetskraftsexploatering. 2 av dessa har rört nagelsalonger, 6 har skett inom industrin, 1 inom handeln och 12 inom byggbranschen samt bilvårdsindustrin. De utsatta har varit från Polen, Ukraina, Rumänien, Ukraina, Kazakstan, Tjeckien, Slovakien, Indien, Filippina, Litauen och Kamerun. Det har skett planering för en uppstart av ett taxiprojekt ”På rätt väg att stoppa sexhandeln” Polismyndigheten tillsammans med länsstyrelsen.

3.4.6 Polisregion Väst

Polisregion Väst har haft fokus mot sexköp inom thaimassagebranschen och bedrivit myndighetsgemensamma inspektioner. I polisregionen har 202 köp av sexuella tjänster anmälts, 32 fall av sexuell exploatering, varav 7 gällde människohandel för sexuella ändamål och 25 gällde koppleri. Polisregionen har utrett 33 fall av arbetskraftsexploatering inklusive människoexploatering, 7 fall av övriga ändamål och 2 ärenden gällande tiggeri. 28 fall av utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling har rapporterats in.

Under året har regionkoordinatorerna varit delaktiga i sammanlagt 80 ärenden, varav 48 ärenden har rört människohandel för andra ändamål än sexuella och 32 ärenden sexuell exploatering eller prostitution. Ärendena har initierats av Polismyndigheten, Migrationsverket, socialtjänsten, frivilligorganisationerna och sjukvården. I enstaka fall har den utsatta själv sökt hjälp. De flesta människohandelsärenden har rört människohandel för sexuella ändamål (35), därefter arbetskraftsexploatering (15), tiggeri (2) och i syfte att begå brott (2) samt 1 fall av oklar exploatering. De flesta offer har kommit från Rumänien och Ukraina, Nigeria och Thailand. 8 av ärendena har rört barn. Av de 80 registrerade ärendena var 65 kvinnor. 14 män samt 1 person med en annan könsidentitet. Tryggt återvändande genom återvändandeprogrammet initierades i 5 fall, varav 3 faktiskt återvände till sitt hemland; Rumänien. Filippinerna och Marocko.

3.4.7 Polisregion Syd

Polisregion Syd har rapporterat 150 köp av sexuella tjänster, 44 fall av sexuell exploatering, inklusive 18 människohandel för sexuella ändamål och 26 fall av koppleri, 30 fall av arbetskraftsexploatering inklusive människo-exploatering, 10 människohandel för övriga ändamål, 1 människoexploatering för tiggeri samt 1 fall av människohandel för krigstjänst. Regionkoordinatorerna har totalt arbetat i 142 ärenden gällande misstänkt människohandel, människoexploatering, koppleri och köp av sexuell tjänst. Av dessa har 20 personer varit barn - 17 av dem inom ramen för misstänkt människohandel eller människoexploatering samt 3 barn som utsatts för utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling.

Hösten 2022 utredde IGOB (internationell grov organiserad brottslighet) ett fall av människohandel för sexuella ändamål där tillvägagångssättet ”loverboy”²⁵ använts. Den misstänkte mannen kommer från Albanien men är bosatt i Sverige. Tillsammans med sin bror misstänktes han ha rekryterat en kvinna från Albanien i syfte att hon skulle exploateras i prostitution. Ärendet gick inte till åtal men den utsatta kvinnan fick hjälp av regionkoordinatorerna. Polisregionen har arbetat med ett flertal ärenden gällande människohandel för övriga ändamål och

²⁵ Loverboy-metoden innebär att en man lurar en kvinna att ingå i en romantisk relation.

misstänkt arbetskraftsexploatering som inte kunnat ledas i bevisning. Ärendena har uppdagats genom arbetsplatsinspektioner inom ramen för myndighetsgemensamt arbete där gränspolisen medverkat och aktivt drivit ärenden rörande människoexploatering. Ärendena har handlat om misstanke om utnyttjande inom hushållsnära tjänster, odlingsbranschen, byggbranschen, djurnäringen samt oklart arbete på massagesalong.

Polisregionen har rapporterat in 29 fall av utnyttjande av barn genom sexuell handling. I juni 2022 närmade sig en man en minderårig pojke på en buss i Malmö och bad om hans nummer. Därefter försökte mannen förmå pojken via kontakt per sms, att sälja sexuella tjänster till honom, vilket sedermera också skedde vid åtminstone ett tillfälle. Ärendet uppdagades genom att ett vittne ringde till polisen. Ärendet har gått till åtal.

3.5 Urval av kommunal verksamhet

KAST (köpare av sexuella tjänster) är en kommunal verksamhet som erbjuder stöd, rådgivning och hjälp för den som vill sluta sälja sex eller har funderingar därom, funderar över sitt porrsurfande eller sexmissbruk. KAST finns i Stockholm, Göteborg, Malmö och i Värmland. Kontakt med KAST förmedlas även i samband med polisutredningar. I Stockholm hade KAST under 2022 totalt 191 inkommande klienter samt 24 anhöriga och sju par som sökte sig till verksamheten. Detta resulterade i 135 ärenden. Under året avslutades 32 ärenden gällande sexköpsproblematik enligt överenskommelse (beräkning av de som går minst 2–3 gånger och där det avslutas enligt överenskommelse), resultatet var att 90 procent helt hade slutat köpa sex. KAST gör ingen uppföljning men avsluten sker ofta med nedtrappning där det följs med under en period med glesare möten för att de ska känna sig säkra på sin beteendeförändring.

Evonhuset som är en verksamhet inom Malmö stad, arbetade tillsammans med regionkoordinatorerna och Polismyndigheten med projektet "Teen Wolf" under våren 2022. Det övergripande målet var att upptäcka som utsätts för sexuell exploatering och erbjuda dessa hjälp och stöd. En genomlysning av ärenden rörande köp av sexuell tjänst avseende vuxna visade att de sexköpande männen, samtidigt som de försökte köpa eller köpte en sexuell tjänst ofta begick andra brott. Exempelvis begicks våldtäkt mot kvinnorna vid 30 (21 procent) av de 142 rapporterade fallen. Andra brott som begicks var bland annat misshandel, sexuellt ofredande, bedrägeri, rån och stöld.²⁶ Det finns skäl att förvänta sig att våld mot barn ser liknande ut, men att barn dessutom är särskilt sårbara då de är i underläge gentemot en vuxen förövare. Barn utsätts i dag för sexualbrott på olika plattformar på nätet. Sugardejtingsidor är i många fall en omskrivning av

²⁶ Polismyndigheten 2020, lägesrapport 21.

prostitution tillika en plattform där vuxna får kontakt med barn för att utnyttja dem sexuellt.

Under 2022 publicerade Brottsförebyggande rådet (BRÅ) rapporten ”Utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling - en uppföljning av lagens tillämpning”.²⁷ I uppföljningen tydliggörs att barn och ungdomar med erfarenhet av sexuella handlingar mot ersättning, i högre grad än andra unga, lever i olika typer av utsatthet så som missbruk, psykisk ohälsa och även har blivit utsatta för sexuella övergrepp.

3.6 Myndighetsgemensamt arbete

Under året öppnades två center mot arbetslivskriminalitet, ett i polisregion Nord och ett i polisregion Väst. Varje regionalt center mot arbetslivskriminalitet (AKC) består av representanter från de myndigheter med ett särskilt uppdrag att bekämpa människohandel som Polismyndigheten, Jämställdhetsmyndigheten och Migrationsverket, men också Skatteverket och Arbetsmiljöverket. Myndigheterna utökade samverkan mot arbetslivskriminalitet under året då totalt 2651 kontroller inom myndighetssamverkan registrerats av arbetsmiljöverket.²⁸

De mest kontrollerade branscherna under 2022 var hotell och restaurang, handeln, reparation (t.ex. bilverkstäder), byggbranschen, övriga branscher, annan serviceverksamhet, däribland skönhetsvård, massageindustrin och städ, transport och magasinering samt tillverkningsindustrin. Under året fattade Arbetsmiljöverket beslut om 345 förelägganden och förbud. Migrationsverket upptäckte att det vid 397 tillfällen förekommit misstänkta fall av tvångsarbete eller exploatering på arbetsmarknaden. I 86 ansökningar om arbetstillstånd har det funnits misstanke om risk för exploatering. Skatteverket har under året fattat beslut om kontrollavgift för 31 procent av de besökta företagen till ett värde av 6 427 500 kronor.²⁹

De myndighetsgemensamma satsningarna mot thaimassageindustrin som inleddes 2021 har fortsatt även under fjolåret. Flera polisregioner har satsat på ett regelbundet arbete mot industrin och genomfört myndighetsgemensamma insatser tillsammans med Skatteverket och Arbetsmiljöverket en gång i månaden. Polisregion Stockholm har arbetat med insats Siam och polisvolontärer. En slutsats från insatserna är att dekaler och klistermärken inte är någon garanti för att sexhandel inte äger rum, tvärtom har det funnits

²⁷ <https://bra.se/publikationer/arkiv/publikationer/2022-04-29-utnyttjande-av-barn-genom-kop-av-sexuell-handling.html>.

²⁸ Redovisning av uppdraget att inrätta regionala center mot arbetskraftskriminalitet och om varaktig myndighetssamverkan, Myndigheter mot arbetskivskriminalitet.

²⁹ Redovisning av uppdraget att inrätta regionala center mot arbetskraftskriminalitet och om varaktig myndighetssamverkan, Myndigheter mot arbetskivskriminalitet.

certifierande skyltar och dekalering på salonger där det senare konstaterats att sexköp ägt rum.

Under året har myndighetssamarbetet fokuserat på sexuella ändamål, tiggeri och tvång att begå brott. En insats i oktober 2022 resulterade i att 2 anmälningar om människohandel upprättades, 1 om koppleri, 35 anmälningar om köp av sexuella tjänster samt 1 om våldtäkt. Totalt identifierades 28 potentiella brottsoffer. De flesta från medlemsländer och utanför EU från Afrika, Sydamerika, Asien samt Östeuropa.

Under hösten 2022 drev Arbetsmiljöverket en kampanj inom ramen för arbetet mot arbetslivskriminalitet. Kampanjen bestod av filmer och stillbilder och omfattade exponering i bland annat i sociala medier, på TV och på bio. Budskapet var att låga priser kan ha en mörk baksida och innebära att människor utnyttjas. Konsumenter fick också veta hur de kan bidra till att stoppa arbetslivskriminalitet inom nagelvårdsbranschen, restaurangbranschen, byggindustrin, städbranschen och bilservicebranschen. Målet var att öka allmänhetens kunskap om förekomsten av arbetslivskriminalitet i det svenska samhället och påverka inställningen till företeelsen i en avståndstagande riktning.

3.7 Internationell samverkan

Ett nytt nordiskt nätverk för de nationella samordnarna av arbetet mot människohandel etablerades under året. Syftet med nätverket är att stödja informationsutbyte och samarbete mellan de nordiska länderna i syfte att förebygga och bekämpa människohandel. En undergrupp till nätverket ska etableras i form av ett polisiärt nätverk inom vilket operativa frågor så väl som metodstödfrågor ska behandlas och erfarenhetsutbyte ske.

Under året har samverkan skett med Europol i ett antal ärenden, ett av de mest uppmärksammade har varit ett ärende som initierades 2021 där Sverige fungerade som ett transitland för kvinnor från Östeuropa som exploaterades i prostitution i Norge. Efter undertecknande av etableringen av ett JIT (joint investigation team) mellan Norge och Sverige under ledning av Eurojust utreds ärendet av Oslos människohandelssektion.

Empact (European Multidisciplinary Platform Against Criminal Threats) är den europeiska sektorsöverskridande plattformen där EU-länder gemensamt arbetar mot de mest framstående brottstyperna och hoten mot EU. Sveriges samverkan med Europol och i Empact är viktig för att upptäcka människohandel och relaterad brottslighet. Under Empact-insatser i Sverige har 4 anmälningar om människohandel upprättats och 41 potentiella brottsoffer identifierats.

Ambassadören mot människohandel bedriver ett centralt arbete mot människohandel, såväl nationellt som internationellt. Ambassadören arbetar med att förstärka Sveriges insatser som försvarare av de mänskliga rättigheterna, inklusive sexuell och reproduktiv hälsa, och stärka Sveriges roll som pådrivande i arbetet mot människohandel och dess orsaker. Genom ambassadörsuppdraget verkar Sverige bl.a. för att relevanta aktörer och FN-organisationer samverkar för att länka ihop kunskap, erfarenheter och programverksamhet i arbetet mot människohandel och organiserad brottslighet. Under 2022 nylanserades en handbok för utlandsbeskickningar och diplomater i samarbete mellan CBSS, ambassadören och utrikesdepartementet och organisationen ChildX. Handboken togs fram för att medvetandegöra utstationerade diplomater om människohandel samt för att utrusta personal vid utlandsmyndigheterna med rätt kunskap om människohandelsbrottet och hur det kan upptäckas och förebyggas. Den består också av en praktisk vägledning i hur man vid mötet med människor som söker resehandlingar och viseringar kan upptäcka tecken på människohandel och exploatering samt hur man i så fall ska gå tillväga. Handboken kommer att delas ut till varje beskickning och föregås av en online-utbildning utförd av CBSS.

4 Civilsamhället

4.1 Nationella stödprogrammet (NSP)

Plattformen civila Sverige mot människohandel samlar ett tjugotal organisationer inom ramen för civilsamhället och verkar för att personer utsatta för människohandel och människohandelsliknande exploatering ska få det skydd och stöd de behöver och har rätt till enligt internationella överenskommelser. Arbetet med brottsofferstödjande verksamhet bedrivs inom ramen för det nationella stödprogrammet (NSP) som är utvecklat och drivs av plattformen civila Sverige mot människohandel³⁰. NSP omfattade totalt 60 stödmottagare 2022, en tydlig ökning jämfört med 2021. Medföljande barn samt barn i hemlandet räknas in i programmet, som indirekt utsatta för prostitution och människohandel. Stödmottagarna kom från Nigeria, Brasilien, Ghana, Italien, Kenya, Kamerun, Liberia, Marocko, Peru Polen, Rumänien, Tunisien, Uganda, Ukraina, Venezuela, Sierra Leone, Sverige och Colombia. 26 personer hade varit utsatta för sexuell exploatering, 6 personer för arbetskraftsexploatering, 2 hade blivit utsatta för flera olika typer av exploatering och 1 person utsattes för utnyttjande i brottlighet verksamhet.

4.2 Civilsamhällets kontakter med utsatta för människohandel

Totalt rapporterade plattformen civila Sveriges medlemmar in kontakter med 194 personer som potentiellt varit direkt och indirekt utsatta.³¹ 166 av dessa personer rapporterades ha varit potentiellt direkt utsatta för människohandel eller människohandelsliknande exploatering, inklusive prostitution. Det är en minskning i antalet inrapporterade kontakter jämfört med föregående år. Trots det är trenderna från föregående år i många avseenden desamma. 88 procent av direkt utsatta har blivit exploaterade i Sverige och eller i annat EU-land. Majoriteten är kvinnor (77 procent) majoriteten av dem utsatta i sexuell exploatering (60 procent), följt av arbetskraftsexploatering (31 procent). 5 procent har blivit utsatta för flera olika typer av exploatering och 2 procent för exploatering i brottslig verksamhet. En tredjedel har varit unga vuxna mellan 18–35 år och 4 procent har varit barn. Två tredjedelar av individerna som varit potentiellt direkt utsatta är tredjelandsmedborgare.

Gemensamt för samtliga personer är att de sökt den hjälp som de har rätt till, men att myndigheterna inte kunnat eller misslyckats med att ge stöd och hjälp. I

³⁰ www.manniskohandel.se.

³¹ Civilsamhällets kontakter med utsatta för människohandel 2022.

vissa fall har den som blivit utsatt haft lågt förtroende för myndigheter, vilket medfört att personen inte velat kontakta myndigheter i första hand, utan i stället vänt sig till civilsamhället. I en tredjedel av fallen har personen inte ansetts kunna få stöd från socialtjänsten.³² För 50 procent av potentiellt utsatta har det upprättats en polisanmälan.

Av polisanmälningarna har 13 procent lett till åtal eller dom 2022, och i nästan hälften av fallen (46 procent) har antingen ingen förundersökning inletts eller förundersökningen lagts ned.

4.3 Urval av andra initiativ

Under 2022 sökte både män, kvinnor och barn till skyddade boenden i Frälsningsarméns boende Lyktan.³³ Lyktan har arbetat med utsatta för sexuell exploatering, tiggeri samt arbetsexploatering inom bärplockning och erbjudit integrationsinsatser, social träning, arbetsträning, terapi och traumabehandling. Verksamheten har därtill stöttat sökanden i kontakt med myndigheter, såsom Polismyndigheten, socialtjänst och Migrationsverket. Under 2022 har 2 av individerna erhållit uppehållstillstånd, vilket innebär en början på ett nytt liv för dessa personer. Lyktan har även sett till att kvinnor, män och barn fått den vård som de behöver samt erhållit individuellt anpassade språkkurser, matlagning, friskvård, skapande och aktiviteter. Under 2022 samarbetade även Frälsningsarmén med Safe Havens i Stockholm, regionkoordinatorer, FNs migrationsorganisation (IOM), civila plattformen mot människohandel och människorättsadvokaterna. De har även haft kontakt med Samariterhemmets Ebbamottagning som hjälper personer med destruktiva sexuella beteenden och fört samtal med relevanta kommuner om samarbetsutveckling samt varit i kontakt med Bulgariska ambassaden för eventuellt samarbete kring bulgariska bärplockare.

Noomi är en verksamhet i Malmö som bedriver ett uppsökande och utåtriktat arbete bland personer i prostitution och människohandel och erbjuder stödinsatser för utsatta. Personer som lägger ut annonser via sexsajter på internet kontaktas med ett erbjudande om stöd och hjälp. Noomi bedriver även uppsökande arbete på thaimassagesalonger. Det är även vanligt att personer självmant hör av sig till verksamheten, då de blivit rekommenderade att kontakta Noomi. Noomi kommer dessutom i kontakt med stödsökande genom hänvisningar från myndigheter och andra personer.³⁴ Stödet som ges är anpassat efter individens behov och handlar ofta om hjälp i kontakt med sjukvård, polis och rättsväsende. Under 2022 har 245 individer erbjudits stöd via Noomis

³² Civila plattformens rapport på människohandel 2022.

³³ <https://www.fralsningsarmen.se/media/qz5p0mp1/fralsningsarmen-arsberattelse-2022.pdf>.

³⁴ <https://helamanniskan.se/om-oss/verksamhetsberattelse-arsredovisning/>.

uppsökande arbete på internet, 33 vuxna personer har tagit emot olika former av utökade stödinsatser, 30-tal barn (medföljande eller kvarvarande i hemlandet) berört av olika former av stödinsatser. Därtill har 91 besök gjorts på thaimassagesalonger och träffat minst 93 kvinnor vid minst ett tillfälle.

Organisationen Realstars publicerade i oktober 2022 en rapport om prostitution på thaimassagesalonger och hyresvärdarnas ansvar.³⁵ Rapporten visar att det finns behov av mer systematiskt arbete för att stänga ner förtäckta bordeller genom polisiära åtgärder samt fler fällande domar som rör fastighetsägares ansvar.³⁶ Polismyndigheten har alltmer börjat samarbeta med fastighets- och bostadsföretag, som har ansvar för att säkerställa att lokalerna inte används för brott som exempelvis prostitution. I februari 2022 lanserade organisationen Realstars även kampanjen Happy Ending för att medvetandegöra sexhandelns utbredning och uppmuntra allmänheten till åtgärder.³⁷

³⁵ <https://realstars.eu/wp-content/uploads/2022/11/Rapport-Hyresva%CC%88rdar-online.pdf>.

³⁶ <https://realstars.eu/csr/hotels/>.

³⁷ <https://happy-ending.se/>.

5 Förslag till åtgärder

5.1 Ny nationell handlingsplan

Det finns behov av en ny nationell handlingsplan på området människohandel där alla exploateringsformer ingår, utifrån finsk modell.³⁸ Den finska handlingsplanen, som är indelad i fem strategiska avsnitt med 55 enskilda mål, är mångfacetterad och baseras på Europarådets expertgrupp GRETA's³⁹ utvärdering samt kopplas till en övergripande skyldighet att följa internationella åtaganden och beakta mänskliga rättigheter. Handlingsplanen ska syfta till att främja identifiering av brottsoffer, stärka brottsofferstatusen och leda till ökad lagföring. Planen ska också eftersträva att människohandelsfrågan genomsyrar fler områden i regeringens aktiviteter och uppdrag. Handlingsplanen bör kontinuerligt följas upp, analyseras och kopplas till forskningsuppdrag inom människohandel. Planens övergripande mål och syfte bör vara att förebygga och bekämpa människohandel brett i samhället.

I egenskap av nationell rapportör föreslår Polismyndigheten att Justitiedepartementet och Arbetsmarknadsdepartementet ges i uppdrag att ta fram en ny nationell handlingsplan för människohandel.

5.2 Inrättande av ett nationellt kompetenscentrum mot prostitution och människohandel för alla ändamål

Ett möjligt sätt att permanenta, förstärka och förtydliga det nationella arbetet på området ytterligare skulle vara att inrätta ett nationellt kompetenscentrum mot prostitution och människohandel för alla ändamål. Den gemensamma faktorn för framgångsrika ärenden är att identifiering av brottsoffer skett skyndsamt samt att de verktyg som är förenade med identifieringen satts i bruk i ett tidigt skede, såsom rätten till målsägandebiträde och betänketid. Sedan lagen ändrades och även socialnämnden kan ansöka om betänketid, kommer det fler ansökningar från socialnämnden än från rättsväsendet. Tillgången till skydd och stöd behöver emellertid säkerställas i hela landet och bland samtliga aktörer som kommer i kontakt med brottsutsatta. Jämställdhetsmyndighetens tidigare omfattningskartläggning visar att tillgången till mer långsiktigt stöd och behandling varierar över landet.⁴⁰ Många utsatta upplever även brister i bemötandet såväl som i det stöd som erbjuds. I Jämställdhetsmyndighetens omfattningskartläggning påtalar företrädare för myndigheter och organisationer

³⁸ Finland fights human trafficking, Action Plan against Trafficking in Human Beings, Ministry of Justice Finland 2021:24. Länk: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163326/OM_2021_24_ML.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

³⁹ Group of Experts on Action against Trafficking in Human Beings (GRETA).

⁴⁰ Jämställdhetsmyndighetens slutredovisning av uppdrag att stärka arbetet mot att barn och unga respektive unga vuxna utnyttjas i prostitution och människohandel, rapport 2021:23.

att det finns otydliga direktiv vad gäller vem som har ansvar att erbjuda insatser till målgruppen. Flera av de intervjuade i kartläggningen menar att det saknas en fungerande struktur för samordning av stöd, skydd och vård för dessa personer.

Förslag om inrättandet av ett permanent nationellt centrum mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål har tidigare lyfts i statliga utredningar. I ett sådant inrättande måste det finnas en tydlighet att det gäller alla ändamål. Det bör även finnas en stödtelefon kopplad till detta centrum likt NCK (nationellt centrum för kvinnofrid) i Uppsala.

I egenskap av nationell rapportör föreslår Polismyndigheten att Jämställdhetsmyndigheten i samarbete med Brottsofferjouren ges i uppdrag att inrätta ett nationellt kompetenscentrum mot prostitution och människohandel.

5.3 Utse Jämställdhetsmyndigheten till nationell utbildare på människohandel

Jämställdhetsmyndigheten bör utses till nationell utbildare på människohandel i egenskap av samordnare av människohandelsarbetet. Det skulle ingå naturligt i uppdraget som nationellt kompetenscentrum enligt förslag 5.2. Inrapporteringen från polisregionerna visar att kunskapen om Jämställdhetsmyndighetens manual vid misstanke om människohandel⁴¹ är förhållandevis låg. GRETA har pekat på behovet av ökad kunskap såväl på Polismyndigheten som hos andra myndigheter och aktörer som kan tänkas komma i kontakt med utsatta. Det nationella utbildningsuppdraget skulle inkludera utbildning av relevant personal inom samverkande myndigheter, vårdpersonal samt Domstolsverket.

Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten har specialiserade enheter inom verksamheten för att omhänderta människohandel. Det skulle ligga i linje med GRETAs uppmaning om behovet av ökad specialistkunskap på området om också domstolsverket erhöll utbildning på området.

I egenskap av nationell rapportör föreslår Polismyndigheten att Jämställdhetsmyndigheten utses till nationell utbildare på människohandel med ansvar för kompetensutveckling inom vissa delar. Arbetet ska genomföras med stöd av Polismyndigheten.

5.4 Fredat arbete i exploateringsärenden

De som arbetar med exploateringsärenden behöver få arbeta fredat. I dessa ärenden är brottsoffer särskilt utsatta, i synnerhet de som kommer från ett annat land och inte har någon hemvist eller någon att vända sig till i Sverige. Polismyndigheten har en viktig roll att förebygga, förhindra och upptäcka brott. Människohandel, människoexploatering och exploatering i prostitution är brott som ofta inte kommer till Polismyndighetens kännedom utan aktivt polisarbete.

⁴¹ Manualen är en svensk variant av National Referral Mechanism (NRM) som beskriver stöd- och skyddsprocessen för personer utsatta för människohandel.

Det är därför av stor vikt att Polismyndigheten avsätter avvägda resurser med rätt kompetens som fredat får arbeta förebyggande och uppsökande mot brotten. Det är numera endast barn som utnyttjas i prostitution som ingår i kategorin särskilt utsatta brottsoffer. Oavsett om det är brottsoffer inom människohandel, människoexploatering, koppleri eller våld i nära relation bör de behandlas med samma skyddsvärda status. I tider av ansträngt läge inom Polismyndighetens utredningsverksamhet riskerar exploateringsärenden förbli outredda när de inte omhändertas koncentrerat på en och samma enhet. Detta innebär att många brottsoffer dels förblir oidentifierade och/eller inte får det stöd och hjälp som de har rätt till.

I egenskap av nationell rapportör föreslår Polismyndigheten att Polismyndigheten förstärker arbetet med exploateringsärenden.

5.5 Fokusera på det hänsynslösa utnyttjandet i samband med grovt koppleri

I dag är det oftast betydande omfattning och vinning som medför att koppleri bedöms som grovt. För att ett vittne i ett mål om grovt koppleri ska anses som målsägande krävs förutom att vittnet medverkar också att det kan konstateras att förfarandet har inneburit ett hänsynslöst utnyttjande av vittnet. Ökat fokus bör läggas på utredningsåtgärder som kan leda fram till nödvändig bevisning i syfte att hjälpa fler uppnå målsägandestatus. En sådan åtgärd skulle också ligga i linje med GRETAs uppmaning beträffande en ökad identifiering av brottsutsatta i exploatering.

I egenskap av nationell rapportör föreslår Polismyndigheten att Polismyndigheten förstärker arbetet med identifiering av brottsutsatta i exploatering.

5.6 Se över möjligheten att kombinera människoexploatering och grovt koppleri i thaimassageärenden

I dessa ärenden är det vanligt att den som arbetar som massör på en salong får en orimligt låg lön för massagen, i regel max 100 kronor per massage. I domslut konstaterar ofta rätten att den anställda arbetat under orimliga villkor och i princip varit tvungen att sälja sex för att klara försörjningen. Undersök möjligheten att åtala för människoexploatering vad avser arbetsvillkor som anställd massör och för koppleri rörande att det bedrivs prostitution på salongen.

I egenskap av nationell rapportör föreslår Polismyndigheten att Polismyndigheten i hanteringen av ärenden om grovt koppleri utreder kopplingar till människoexploatering.

5.7 Kontinuerliga data om stöd till utsatta för människohandel och prostitution

För att underlätta statistisk inhämtning och rapportering till såväl regeringen som till EU, behöver sekretessbrytande regler mellan myndigheterna införas. Myndigheterna behöver samla ihop de stödinsatser som ges och inte enbart rapportera om identifierade förmodade offer.

I egenskap av nationell rapportör föreslår Polismyndigheten att Socialtjänsten, Socialstyrelsen och Brottsförebyggande rådet verkar för införande av sekretessbrytande regler mellan myndigheter.

5.8 Fokus på bevisning avseende oaktsam våldtäkt

Sedan 2018 finns endast en dom avseende oaktsam våldtäkt i ett ärende gällande människohandel. Målet handlade om att en sexköpare i en recension på annonssidan realescort.se skrivit att han misstänkte att kvinnan han köpte sex ifrån var utsatt för trafficking. Polismyndigheten bör förstärka arbetet med digital bevisning och vid förhör vid misstänkt sexköp inkludera rekvisiten för oaktsam våldtäkt.

I egenskap av nationell rapportör föreslår Polismyndigheten att Polismyndigheten i större utsträckning inkluderar oaktsam våldtäkt i utredningar.

5.9 Statistik över målsägandestatus i grovt koppleri

Det bör föras statistik över målsägandestatus i grovt koppleri. Under 2022 har rättsväsendet hanterat 184 fall av koppleri, väckt åtal i 42 och dom har meddelats i 35 mål. Ur ett brottsbekämpningsperspektiv är den siffrorna förhållandevis hög. Däremot säger inte siffran något om hur många utsatta som blir identifierade som brottsoffer av rättsväsendet. Det behöver bli lättare att följa upp hur många som uppnår målsägandestatus i målen i syfte att kunna utvärdera hur många brottsoffer som blir identifierade och hjälpta av rättsväsendet.

I egenskap av nationell rapportör föreslår Polismyndigheten att Brottsförebyggande rådet får i uppdrag att följa upp statistik över målsägandestatus i grovt koppleri.